

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2025.58.331008>

УДК 343.1

О. Ю. Амелін, канд. юрид. наук, доцент
старший радник юстиції,
Почесний працівник прокуратури України,
прокурор Офісу Генерального прокурора
вул. Різницька, 13/15, Київ, 01001, Україна
професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом
вул. Фрометівська, 2, Київ, 03039, Україна
e-mail: amelin.au@ukr.net
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0933-2111>

ОБШУК ОСОБИ ЯК СПОСІБ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЙ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Статтю присвячено дослідженню правової природи, цілей, меж проведення та процесуального оформлення обшуку особи у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із пропозицією, обіцянкою або одержанням неправомірної вигоди службовою особою.

Проведено всебічний аналіз понять «обшук особи», «особистий обшук», «особистий обшук особи». Доведено, що терміни «обшук особи» та «особистий обшук» вживаються у схожих процесуальних ситуаціях без диференціації, що дозволяє зробити висновок про їх синонімічність та взаємозамінність. Проте відсутність у кримінальному процесуальному законодавстві їх змістового наповнення за ступенем інтенсивності чи обсягом втручання створює правову невизначеність, що може призвести до неоднозначного тлумачення, зловживань і порушення прав людини. Разом із тим обґрунтовано недопустимість вживання тавтологічного словосполучення «особистий обшук особи», яке є некоректним з погляду термінології, логіки та правничої мови.

Визнано, що обшук особи є складовою інших процесуальних дій, а саме затримання особи та обшуку житла чи іншого володіння особи. Цілі такого обшуку неповно відображені у нормах КПК України: хоча до них не віднесено забезпечення безпеки осіб, які затримують, та інших осіб (зокрема самої затриманої особи), втім правозастосовна практика та сама природа цього виду обшуку вказують на наявність такої цілі.

Акцентовано на спрощенні процесуальної форми проведення обшуку особи в умовах воєнного стану, а саме на можливості не залучати понятих та застосовувати доступні технічні засоби фіксування обшуку шляхом здійснення безперервного відеозапису.

Розглянуто практику Вищого антикорупційного суду, яка відображає практичний аспект застосування кримінального процесуального законодавства в частині проведення обшуку особи у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із пропозицією, обі-

цяркою або одержанням неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України). Наведені справи відібрано з огляду на їх значимість та актуальність для теми наукового дослідження.

Ключові слова: обшук, особистий обшук, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд, окрема думка судді, забезпечення безпеки, затримання особи, житло чи інше володіння особи, докази, воєнний стан, національна безпека, кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності, корупційні правопорушення, розслідування, неправомірна вигода, службова особа, кримінальне провадження, належна правова процедура.

Постановка проблеми. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 Кримінального кодексу України (далі – КК України)) належать до найпоширеніших кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності. Ці діяння як ядро корупції становлять серйозну загрозу для належного функціонування державних інститутів, підривають довіру громадян до влади та завдають шкоди суспільним відносинам у сфері публічного управління, а отже національній безпеці, на що автор звертав увагу в окремому дослідженні [1]. Злочини цієї категорії мають високий рівень латентності, що ускладнює їх виявлення та документування. Саме тому ефективне розслідування таких злочинів має важливе значення та повинно бути пріоритетом у державі.

Одним із дієвих способів збирання доказів у кримінальних провадженнях, пов'язаних із прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою, є її обшук, який потребує дотримання балансу між інтересами слідства та фундаментальними правами особи, яку обшуковують. Надзвичайно важливим є неухильне додержання вимог кримінального процесуального законодавства під час проведення процесуальних дій, у межах яких здійснюється обшук особи. Його проведення часто є ключовим етапом у фіксації доказів передання чи зберігання неправомірної вигоди. Порушення належної правової процедури та законодавчих норм у цьому питанні може призвести до визнання отриманих під час проведення обшуку особи доказів недопустимими з наступним застосуванням доктрини «плодів отруйного дерева», тобто з визнанням недопустимими і всіх похідних доказів (висновків експертів, речових доказів тощо), що створює ризик виправдання обвинуваченого.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю вироблення єдиних підходів до проведення обшуку особи у справах цієї категорії, уніфікації правозастосовної практики, запобігання порушенням процесуальних прав осіб, а також підвищення ефективності збирання доказів у кримінальних провадженнях, що стосуються корупційних правопорушень. На сьогодні в юридичній науці існує необхідність у ґрунтовному аналізі правової природи обшуку особи, його цілей, меж проведення, процесуального оформлення та судової оцінки отриманих результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обшуку, у тому числі такого його виду, як обшук особи, у кримінальному провадженні досліджувалися такими вітчизняними вченими: О. В. Баганцем, О. В. Капліною, О. Б. Комарницькою, М. В. Комаровою, В. І. Левіним, М. М. Потоцьким, О. С. Смірновим, Л. Д. Удаловою, О. В. Швидковою, О. В. Шульгою, Д. О. Шумейком та багатьма іншими. Незважаючи на велику кількість робіт з обраної тематики, у науці кримінального процесу думки щодо окремих аспектів проведення обшуку особи у контексті розслідування злочинів щодо неправомірної вигоди залишаються дис-

кусійними. Це потребує нового теоретичного осмислення питань, пов'язаних із поняттям «обшук особи», його правової природи, цілей, меж проведення та практики застосування, на що і спрямована ця праця.

Мета статті. Всебічний аналіз чинного законодавства та практики його застосування щодо проведення обшуку особи у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою, визначення цілей такого обшуку, меж проведення, процесуального оформлення та судової оцінки отриманих результатів.

Методи дослідження. Дослідження базується на методах аналізу та синтезу, системного підходу, що дозволяє глибше зрозуміти особливості та проблематику досліджуваної теми. Для лексико-семантичного аналізу термінів «обшук особи» та «особистий обшук» використано компонентний, контекстуальний і лексикографічний методи. Компонентний аналіз розкрив семантичну структуру термінів, контекстуальний – особливості їх вживання в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) та судовій практиці, лексикографічний – тлумачення в юридичних словниках. За допомогою методу «кейс-стаді» розглянуто конкретні судові рішення, щоб показати різні підходи до тлумачення та застосування норм кримінального процесуального законодавства під час проведення обшуку особи у справах про злочини у сфері службової діяльності, пов'язаних із протидією неправомірній вигоді.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах протидії корупційним правопорушенням обшук особи набуває особливого значення як процесуальний інструмент, що забезпечує оперативне й ефективне отримання доказів у кримінальних провадженнях. Зокрема, у справах, пов'язаних із прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою, цей захід відіграє ключову роль у встановленні фактичних обставин злочину та забезпеченні дотримання принципу невідворотності покарання. Водночас застосування обшуку особи вимагає чіткого додержання процесуальних норм, балансу між інтересами слідства та захистом прав і свобод громадян, що зумовлює необхідність ґрунтовного наукового аналізу правової природи, умов і меж його проведення. У цьому контексті дослідження особливостей обшуку особи як способу збирання доказів відкриває нові перспективи для вдосконалення кримінального процесуального регулювання та підвищення ефективності досудового розслідування.

Слід зауважити, що КПК України оперує поняттями «*обшук особи*» (ч. 3 ст. 208, абз. 2 ч. 7 ст. 223, абз. 1, 2 ч. 5 ст. 236, абз. 4 ч. 1 ст. 615) [2] та «*особистий обшук*» (ч.ч. 5, 6 ст. 208, абз. 2 ч. 5 ст. 236) [2] як рівнозначними, без проведення диференціації, допускаючи їх вживання в межах одних і тих самих процедур. Однак, використовуючи ці терміни, кримінальний процесуальний закон не розкриває їх змістового наповнення.

Водночас лексико-семантичний аналіз термінів «*обшук особи*» та «*особистий обшук*» підтверджує їх тотожність в юридичній термінології, зокрема в КПК України. Обидва терміни є словосполученнями, де ключовим компонентом є слово «обшук», а «особи» чи «особистий» уточнюють об'єкт або спрямованість дії. Близькість полягає в тому, що обидва терміни вказують на одну й ту саму процесуальну дію (обшук), спрямовану на фізичну особу (її тіло, одяг, речі) з метою виявлення предметів, що мають значення для кримінального провадження [3–5].

На відміну від КПК України 1960 року чинний КПК України не містить окремої статті, яка регламентує порядок проведення обшуку особи (особистого об-

шуку). Крім того, не згадується про нього і у профільній статті КПК України, яка є загальною для всіх видів обшуків (ст. 234 КПК України «Обшук» [2]). Водночас з аналізу наведених процесуальних норм вбачається, що обшук особи (особистий обшук) фактично не є окремою слідчою дією, а поглинається такими процесуальними діями, як: 1) затримання (*обшук затриманої особи* – ч. 3 ст. 208 КПК України) або 2) обшук житла чи іншого володіння особи (*обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні*, – ч. 5 ст. 236 КПК України) [2]. Таким чином, на законодавчому рівні лише в цих двох випадках, які є вичерпними, допускається можливість проведення обшуку особи, що неповною мірою задовольняє вимоги практики. Разом із тим, на думку автора, може виникнути ще один випадок, коли є необхідність в проведенні обшуку особи, а саме коли особа перебуває за межами житла чи іншого володіння, тобто в публічно доступному місці, і щодо неї є достатні підстави вважати, що вона переховує при собі грошові кошти, речі або документи, які мають значення у кримінальному провадженні чи вилучені з обігу.

Окремо потрібно зупинитись на недопустимості вживання словосполучення «*особистий обшук особи*», яке є тавтологією, тобто надмірним повторенням змістовно тотожних або близьких за значенням слів. Термін «особистий обшук» уже передбачає, що йдеться про обшук фізичної особи, а не речей, приміщень чи транспортних засобів. Таким чином, додаткове уточнення «особи» є надлишковим з погляду лінгвістики та юридичної логіки. Вживання такої тавтологічної конструкції є порушенням вимог професійного юридичного мовлення та стандартів нормопроєктування, а тому її слід уникати в юридичній практиці та наукових роботах.

Аналіз ст. ст. 208, 234, 236 КПК України свідчить про те, що обшук особи може бути проведено з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення [2]. Під час розслідування кримінальних проваджень про злочини щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою метою проведення обшуку особи є пошук предмета неправомірної вигоди, як правило, заздалегідь ідентифікованих (помічених) засобів – грошових коштів, їх упаковки, листів та записок, що супроводжували предмет неправомірної вигоди або свідчать про її розмір; даних про інших учасників злочинної діяльності, характер їхніх відносин, а також слідів підготовки, учинення та приховування злочину; майна, що підлягає конфіскації; інших предметів та документів, що мають значення для встановлення істини у провадженні. Слідчий повинен акцентувати увагу на цих предметах і змісті відповідних написів, що згодом можуть стати об'єктами судових експертиз, призначених у кримінальному провадженні, а також послуговувати формулюванню версій.

Необхідно зауважити, що в КПК України наведено неповний перелік цілей (мети) обшуку особи. Водночас правозастосовна практика та природа цієї процесуальної дії вказують на те, що однією з ключових його цілей, разом із виявленням та фіксацією доказів, є забезпечення безпеки осіб, які проводять затримання, інших осіб, а також самої затриманої особи. Ця мета впливає із самої природи обшуку особи, оскільки під час затримання особи чи проведення обшуку в її житлі виникають ситуації підвищеного ризику, вірогідність непередбачуваних дій особи, яка піддається обшуку.

Разом з тим позитивним є законодавче спрощення в умовах воєнного стану процесуальної форми проведення обшуку особи шляхом відмови від залучення понятих за умови здійснення безперервного відеозапису доступними технічними засобами (абз. 4 ч. 1 ст. 615 КПК України) [2]. Це підвищує оперативність, безпеку учасників, прозорість і відповідність проведення обшуку особи правовим нормам, дозволяючи правоохоронним органам ефективно виконувати свої функції в екстремальних умовах.

Судова практика демонструє підвищену увагу до питань дотримання належної правової процедури під час проведення обшуку особи у кримінальних провадженнях про злочини щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (таблиця 1).

Так, у справі № 760/26347/18 суд, оцінивши доводи сторони захисту щодо недовпустимості доказів, зібраних під час затримання та особистого обшуку, дійшов висновку про необхідність їх відхилення з огляду на таке. Саме по собі затримання в порядку, встановленому КПК України, за визначенням є несподіваною для його учасників подією. Власне, сам факт того, що закон надає уповноваженим особам можливість проводити затримання без попереднього судового дозволу, означає, що законодавець визнає непередбачуваність обставин, які зумовлюють таке затримання. Вимога присутності адвоката при затриманні є практично нездійсненною і не передбачена жодними положеннями КПК України, Конституції України чи міжнародних договорів. Встановлення такого правила судом зведе нанівець будь-яку процесуальну діяльність правоохоронних органів, оскільки практично неможливо забезпечити присутність адвоката в той час і в тому місці, де може відбутися затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Отже, відсутність захисника під час затримання особи у випадку, передбаченому ст. 208 КПК України, та під час її особистого обшуку не може вважатися порушенням кримінального процесуального закону [6].

Таблиця 1.

Узагальнення практики Вищого антикорупційного суду щодо можливих порушень законодавства під час проведення обшуку особи у кримінальних провадженнях про злочини щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України)

№ з/п	№ справи, суд	Доводи сторони захисту	Рішення суду
1.	760/26347/18 Вищий антикорупційний суд Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду Касаційний кримінальний суд Верховного Суду	Сторона захисту заявила про незаконність затримання особи (судді), недопустимість вилучених у нього при затриманні речових доказів. Також сторона захисту послалась на те, що до протоколу затримання не внесено відомості про всіх правоохоронців, які брали участь у затриманні особи та проведенні її особистого обшуку.	Суд першої інстанції, з оцінкою якого погодились і суди вищих інстанцій, вказав, що інтегральною частиною процесу затримання особи є її особистий обшук, результати якого можуть фіксуватися у протоколі затримання без складання окремого протоколу обшуку. Право особи на захист із моменту затримання не перешкоджає її затриманню та проведенню особистого обшуку за відсутності захисника. Затримання особи під час злочину або одразу після його вчинення та її обшук без захисника не є порушенням прав затриманого. А тим більше не тягне недопустимість доказів, вилучених у затриманого за результатами обшуку. Під час затримання та проведення обшуку особи було залучено співробітників Управління спеціальних операцій НАБУ, також був присутній прокурор, проте останні безпосередньо не брали участі у відповідній процесуальній дії. Їх фізична присутність не зумовлює сама собою недопустимість зібраних під час такого затримання чи особистого обшуку доказів.

2.	729/1248/18 Вищий антикорупційний суд	Сторона захисту зазначила, що проведення особистого обшуку особи (судді) відбувалося не на підставі відповідної ухвали слідчого судді, без захисника та із залученням заінтересованих понять, які на постійній основі брали участь як поняті в інших кримінальних провадженнях та співпрацюють з правоохоронними органами.	Суд дійшов висновку про безпідставність доводів сторони захисту. Так, відсутність захисника під час затримання особи у випадку, передбаченому ст. 208 КПК України, не може вважатися порушенням вимог кримінального процесуального закону. Після затримання особи проведено її обшук, що повністю узгоджується з положеннями ч. 3 ст. 208 КПК України. Особистий обшук є складовою процесу затримання. Таким чином, законне затримання особи дає підстави для проведення її особистого обшуку. Наявність спеціальної ухвали слідчого судді для проведення обшуку затриманої особи не передбачено вимогами КПК України. Участь осіб як понять у подібних заходах у минулому жодним чином не свідчить про їх заінтересованість у цьому кримінальному провадженні.
3.	991/1388/20 Вищий антикорупційний суд	Сторона захисту стверджує про порушення права особи (судді) на захист, оскільки її особистий обшук проведено поза межами ухвали слідчого судді про проведення обшуку автомобіля. Також дані про понять, присутніх під час проведення обшуку автомобіля та особистого обшуку, не відповідають дійсності, поняті не надали на вимогу адвоката жодних документів. Крім того, під час обшуку були присутні особи, що не занесені до протоколу.	Суд зауважив, що такі зауваження сторони захисту не відповідають дійсності, не впливають на допустимість, достовірність та належність доказів. Хоча особа, уповноважена на проведення обшуку, зобов'язана допустити захисника до проведення відповідної слідчої дії, у разі якщо останній виявив таке бажання та це пов'язано з наданням правової допомоги його клієнту, проте запрошення адвоката до участі у проведенні обшуку не є обов'язком особи, яка уповноважена на його проведення. Слідчий або прокурор, якому надано дозвіл на проведення обшуку, повинен внести до протоколу анкетні дані всіх учасників, зафіксована на відеозаписі обшуку, є більшою, ніж зазначено в протоколі проведення обшуку. Присутність більшої кількості осіб, аніж вказано в протоколі, автоматично не впливає на достовірність, належність та допустимість проведення цієї слідчої дії і законність вилучення під час обшуку речей. Водночас в окремій думці судді зазначено, що особистий обшук особи було проведено з порушенням вимог ч. 5 ст. 236 КПК України, оскільки відбулось порушення права на захист, що повинно мати наслідком визнання судом недопустимими всіх отриманих за результатами цієї слідчої дії доказів, а також і похідних доказів.

Джерело: витяги з рішень та документів судів (вирок Вищого антикорупційного суду від 03.02.2022 р. у справі № 760/26347/18 [6]; вирок Вищого антикорупційного суду від 27.03.2023 р. у справі № 729/1248/18 [7]; вирок Вищого антикорупційного суду від 18.09.2024 р. у справі № 991/1388/20 [8], окрема думка судді Вищого антикорупційного суду до вироку від 18.09.2024 р. у справі № 991/1388/20 [9]).

Також посилання сторони захисту на те, що до протоколу затримання не внесено відомості про всіх правоохоронців, які брали участь у затриманні особи та проведенні її обшуку, не знайшли свого підтвердження. Відповідно до протоколу затримання, участь у відповідній процесуальній дії з числа правоохоронців

брав детектив. Разом із тим, згідно з відеозаписом, на якому зафіксовано затримання особи детективом Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ), на час проведення обшуку було залучено співробітників Управління спеціальних операцій НАБУ, які, однак, не брали участі у проведенні процесуальної дії, а їх функції полягали лише у забезпеченні безпеки учасників кримінального провадження та працівників НАБУ. Під час затримання був присутній і прокурор, проте він також не брав безпосередньої участі у проведенні відповідної процесуальної дії. За таких обставин фізична присутність під час затримання інших осіб, окрім тих, які зазначені у відповідному протоколі, не зумовлює сама собою недопустимість зібраних під час такого затримання чи особистого обшуку доказів, оскільки ця процесуальна / слідча дія проводилася під керівництвом суб'єкта, який уповноважений на це згідно з положеннями КПК України [6].

Обшук затриманої особи вважається інтегральною частиною процесу затримання особи в порядку ст. 208 КПК України і відображається в протоколі затримання. Отже, порядок проведення цієї процесуальної дії не передбачає складання окремого протоколу чи одержання дозволу слідчого судді на її проведення [6]. Як слушно зауважив практик та науковець О. В. Баганець, слідчий суддя уповноважений постановляти лише ухвалу про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння. Процесуальний порядок розгляду слідчим суддею клопотань про надання дозволу щодо обшуку осіб та постановлення відповідних ухвал чинний КПК України не визначає [10].

Також у справі № 760/26347/18 суд наголосив, що доводи захисту про те, що обшук особи почався задовго до того, як про його початок було офіційно повідомлено детективом НАБУ, не заслуговують на увагу. З відеозапису затримання особи вбачається, що після затримання особа за вказівкою детектива НАБУ надала службове посвідчення, поклала на автомобіль ключі, які тримала в руках на момент затримання, а також віддала телефон з огляду на заборону детектива НАБУ щодо спілкування. Такі дії детектива не свідчили про початок обшуку затриманої особи в розумінні ст. 208 КПК України, а були спрямовані на встановлення особи затриманого та дотримання заборони щодо вчинення дій, які можуть завадити проведенню обшуку, що узгоджується з повноваженнями слідчого, передбаченими КПК України [6].

Спростовуючи доводи сторони захисту щодо порушення права на захист особи (судді) при затриманні та здійсненні її обшуку без дозволу Вищої ради правосуддя, проведення особистого обшуку затриманого без складання окремого протоколу, суди, у тому числі апеляційної та касаційної інстанцій, у справі № 760/26347/18 зазначили, що затримання особи та її особистий обшук було здійснено відповідно до вимог кримінального процесуального закону одразу після виходу із приміщення спортивного клубу, де особа одержала частину неправомірної вигоди, тому таке затримання є законним і не потребує попередньої згоди Вищої ради правосуддя. Затримання особи під час злочину або одразу після його вчинення та її обшук без захисника не є порушенням прав затриманого та не тягне за собою недопустимість вилучених у неї доказів [6, 11, 12].

У справі № 729/1248/18 судом відхилено доводи сторони захисту з огляду на їх безпідставність. На думку суду, у працівників НАБУ було більш ніж достатньо підстав для затримання обвинуваченого. Так, його затримали одразу після передання йому неправомірної вигоди, що підтверджується дослідженими доказами. Йому роз'яснено підстави затримання, процесуальні права та обов'язки. Після його затримання повідомлено орган, уповноважений на надання безоплатної правової допомоги, та забезпечено його право на захист. При цьому відсут-

ність захисника під час затримання особи у випадку, передбаченому ст. 208 КПК України, не може вважатися порушенням вимог кримінального процесуального закону. Після затримання особи проведено її обшук, що повністю узгоджується з положеннями ч. 3 ст. 208 КПК України. Згідно з указаною нормою, уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 236 цього Кодексу [2].

Особистий обшук є складовою процесу затримання. Отже, законне затримання саме собою дає підстави для проведення особистого обшуку. Крім того, слід взяти до уваги, що особистий обшук затриманої особи необхідний і для фіксації доказів правопорушення, і для забезпечення безпеки як осіб, які затримують, так і інших осіб, включаючи саму затриману особу. Тому особистий обшук, як правило, проводиться невідкладно після затримання. Для оцінки допустимості доказів, отриманих під час фактичного затримання особи, зокрема доказів, знайдених під час особистого обшуку, слід керуватися тим, чи було саме затримання законним з погляду ст. 208 КПК України, а саме чи існували обставини, які дали підстави для затримання. Наявність спеціальної ухвали слідчого судді для проведення обшуку затриманої особи не передбачено вимогами КПК України. Участь осіб як понятих у подібних заходах у минулому жодним чином не свідчить про їх заінтересованість у цьому кримінальному провадженні [7]. Отже, судом не встановлено порушень законодавства під час затримання особи та проведення її обшуку.

У справі № 991/1388/20 суд зазначив про необґрунтованість тверджень сторони захисту та визнав, що вони не впливають на допустимість, достовірність та належність доказів з огляду на таке. Згідно з п. 1 ч. 3 ст. 104 КПК України, протокол складається зі вступної частини, до якої, серед іншого, вносяться відомості про всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання) [2]. Слідчий або прокурор, якому надано дозвіл на проведення обшуку, повинен внести до протоколу анкетні дані всіх учасників слідчої дії, проте КПК України не визначає порядку встановлення особи понятого, як і його обов'язку пред'являти іншим учасникам слідчої дії документ, який посвідчує особу [8].

Також суд зауважив, що не вважає таким, що істотно порушує права та свободи особи і, відповідно, впливає на допустимість доказів, те, що під час обшуку автомобіля обвинуваченого до місця його проведення заходив та виходив детектив, який не входив до складу слідчої групи та не був зазначений у протоколі обшуку, на що звернув увагу присутній під час здійснення обшуку захисник, оскільки судом на підставі дослідження доказів не встановлено того, що він вчиняв визначені ст. 236 КПК України дії, які свідчили б про його участь у проведенні обшуку. При цьому суд врахував правову позицію, викладену в постанові ККС ВС від 25.04.2023 р. у справі № 753/130/19, відповідно до якої не може бути підставою для визнання протоколу обшуку недопустимим доказом те, що кількість учасників, зафіксована на відеозаписі обшуку, є більшою, ніж зазначено в протоколі обшуку. Присутність більшої кількості осіб, аніж вказано в протоколі, автоматично не впливає на достовірність, належність та допустимість проведення цієї слідчої дії і законність вилучення під час обшуку речей [8].

За ч. 1 ст. 236 КПК України, для участі в проведенні обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження. Незалежно від стадії цієї слідчої дії слідчий, прокурор, інша службова особа, яка бере участь у проведенні обшуку, зобов'язані допустити на місце його проведення захисника чи адвоката, повноваження якого

підтверджуються згідно з положеннями ст. 50 КПК України [2]. Із зазначеного вбачається, що хоча особа, уповноважена на проведення обшуку, зобов'язана допустити захисника до проведення відповідної слідчої дії, у разі якщо останній виявив таке бажання та це пов'язано з наданням правової допомоги його клієнту, проте запрошення адвоката до участі у проведенні обшуку не є обов'язком особи, уповноваженої на його проведення. У цій справі суду не було надано доказів того, що під час виконання ухвали про дозвіл на обшук автомобіля мало місце недопущення адвоката до такої слідчої дії. При цьому відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 87 КПК України факт недопущення до участі в обшуку саме адвокат зобов'язаний довести в суді під час судового провадження. Проте з досліджених відеозаписів обшуку суд встановив, що адвоката одразу після його прибуття було допущено до участі у слідчій дії. Більше того, як убачається з досліджених судом відеозаписів фіксації обшуку автомобіля обвинуваченого, останній самостійно та добровільно дістав із кишені одягу три купюри номіналом 100 доларів США, які передав детективам та які пізніше визнані речовими доказами як предмет неправомірної вигоди [8].

Абсолютно протилежного висновку дійшов один із суддів колегії суддів Вищого антикорупційного суду, якою ухвалено вирок від 18.09.2024 р. у справі № 991/1388/20, виклавши свою позицію в окремій думці [9]. Суддя зазначив, що з протоколу від 07.11.2019 р. обшуку автомобіля «Nissan X-Trail» з додатками видно, що був проведений обшук особи, під час якого виявлені та вилучені грошові кошти у сумі 300 доларів США, що поміщені у сейф-пакет № 0019725. Особистий обшук був проведений із порушенням вимог ч. 5 ст. 236 КПК України, оскільки особа вимагала присутності захисника під час здійснення слідчої дії, а її проведенню не перешкоджає лише неявка захисника для участі у проведенні обшуку особи протягом трьох годин. Зі змісту протоколу обшуку видно, що він розпочався о 07 год 23 хв, а захисник прибув о 08 год 39 хв, однак до його прибуття грошові кошти у сумі 300 доларів США вже були виявлені та вилучені, хоча протокол обшуку складався за участю захисника. З огляду на зазначене уповноважені особи органу досудового розслідування здійснили обшук особи з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, а саме ч. 5 ст. 236 КПК України, порушивши її право на захист, що повинно мати наслідком визнання судом недопустимими всіх отриманих за результатами цієї слідчої дії доказів, а також і похідних доказів, та неможливість врахування ним таких доказів при ухваленні вироку [9].

Погоджуючись із наведеною в окремій думці позицією судді, автор звертає увагу на ще одне ймовірне порушення вимог КПК України, що могло залишитись поза увагою суду. У цій ситуації принциповим є й те, де саме проводився обшук особи, яка не затримувалась, що не зазначено ні в рішенні суду, ні в окремій думці судді. Це є важливим з огляду на те, що КПК України пов'язує можливість проведення під час виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи обшуку лише тих осіб, які перебувають у цьому житлі чи іншому володінні. Обшук же особи, яка вийшла з автомобіля та перебуває в публічно доступному місці, не передбачений кримінальним процесуальним законом.

Аналіз останньої справи яскраво демонструє наявність дискусії в колегії суддів, що є прийнятним у демократичному суспільстві. У суддів можуть бути різні погляди на інтерпретацію фактів і норм права. Виникнення такої ситуації свідчить про те, що суддя діяв незалежно, не піддаючись тиску більшості

чи інших факторів. Окрема думка судді сприяє відкритості, демонструючи, що рішення не було одностайним, і може слугувати підставою для оскарження.

Висновки і пропозиції. Обшук особи (особистий обшук) є важливим інструментом збирання доказів під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень, зокрема тих, що стосуються прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Його проведення обмежене межами затримання або обшуку житла чи іншого володіння особи, а ефективність залежить від чіткого додержання процесуальних норм, належного документування та дотримання балансу між інтересами слідства і захистом прав особи.

Відсутність в КПК України обшуку особи як самостійної слідчої дії може свідчити про намір законодавця забезпечити дотримання права особи на особисту недоторканність, дозволяючи такі дії лише в чітко визначених випадках і за наявності обґрунтованих підстав. Це відповідає принципам захисту прав і свобод людини, закріпленим у Конституції України та міжнародних стандартах. В умовах воєнного стану в Україні введено певні спрощення процедур щодо проведення обшуку особи, але це не змінює його сутності як похідної дії, що здійснюється в межах інших процесуальних заходів.

Невідображення всіх цілей обшуку особи в КПК України створює правову невизначеність, що вимагає внесення змін до законодавства для чіткого закріплення забезпечення безпеки як однієї з його цілей. Це підвищить законність і прозорість процесуальних дій, а також дозволить легітимізувати такі дії, якщо вони проводяться з дотриманням принципів пропорційності та необхідності.

Судова практика застосування обшуку особи виявляє низку проблем, пов'язаних із процесуальними порушеннями та недостатньою правовою визначеністю. Особливу увагу слід приділити гармонізації процедур обшуку особи з іншими процесуальними діями, такими як затримання та обшук житла чи іншого володіння особи, для забезпечення їх взаємодоповнюваності та мінімізації ризиків визнання доказів недопустимими.

Список використаної літератури

1. Амелін О. Ю. Реалізація функцій прокуратури як елемент механізму забезпечення національної безпеки України. *Правова держава*. 2024. № 55. С. 20–28. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/311949> (дата звернення 12.05.2025). DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.55.311949>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Офіційний вебсайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 12.05.2025).
3. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда; АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 1970–1980 (дата звернення 12.05.2025).
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови: з дод. і допов. / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. ISBN 966-569-013-2 (дата звернення 12.05.2025).
5. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: Юридична думка, 2007. 992 с. ISBN 978-966-8602-43-6 (дата звернення 12.05.2025).
6. Вищий антикорупційний суд: вирок від 03 лютого 2022 року, 760/26347/18 (Україна). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102951372> (дата звернення 12.05.2025).

7. Вищий антикорупційний суд: вирок від 27 березня 2023 року, 729/1248/18 (Україна). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109801337> (дата звернення 12.05.2025).
8. Вищий антикорупційний суд: вирок від 18 вересня 2024 року, 991/1388/20 (Україна). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121699518> (дата звернення 12.05.2025).
9. Вищий антикорупційний суд: окрема думка судді від 18 вересня 2024 року, 991/1388/20 (Україна). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122018927> (дата звернення 12.05.2025).
10. Баганець О. В. Обшук особи як засіб отримання доказів стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 133–139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2016_3_19 (дата звернення 12.05.2025).
11. Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду: ухвала від 11 липня 2022 року, 760/26347/18 (Україна). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105257209> (дата звернення 12.05.2025).
12. Верховний Суд: постанова від 15 червня 2023 року, 760/26347/18 (Україна). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111871576> (дата звернення 12.05.2025).

References

1. Amelin, O. Yu. (2024). Realization of the functions of the prosecutor's office as an element of the mechanism of ensuring national security of Ukraine. *Constitutional State*, 55, 20–28. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/311949> DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.55.311949> [in Ukrainian].
2. Criminal Procedure Code of Ukraine № 4651-VI. (2012, April 13). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
3. Bilodid, I. K. (Ed.). (1970 – 1980). *Dictionary of the Ukrainian language* (Vols. 1 – 11). Kyiv, Ukraine: Naukova Dumka [in Ukrainian].
4. Busel, V. T. (Ed.). (2005). Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language. Kyiv, Ukraine: VTF Perun [in Ukrainian].
5. Shemshuchenko, Yu. S. (Ed.). (2007). Great encyclopedic legal dictionary. Kyiv, Ukraine: Yurydychna Dumka [in Ukrainian].
6. Sentence of the Supreme Anti-Corruption Court № 760/26347/18 (2022, February 3). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102951372> [in Ukrainian].
7. Sentence of the Supreme Anti-Corruption Court № 729/1248/18 (2023, March 27). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109801337> [in Ukrainian].
8. Sentence of the Supreme Anti-Corruption Court № 991/1388/20 (2024, September 18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121699518> [in Ukrainian].
9. Separate opinion of a judge of the Supreme Anti-Corruption Court № 991/1388/20 (2024, September 18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122018927> [in Ukrainian].
10. Baganets, O. V. (2016). The search of a person as a means of obtaining evidence by the prosecution in the pretrial investigation acceptance of an offer, promise or receiving illegal benefits by an official. *Herald of criminal justice*, 3, 133–139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2016_3_19 [in Ukrainian].
11. Decision of the Appellate Chamber of the Supreme Anti-Corruption Court № 760/26347/18 (2022, July 11). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105257209> [in Ukrainian].
12. Resolution of the Supreme Court № 760/26347/18 (2023, June 15). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111871576> [in Ukrainian].

Стаття надійшла 14.05.2025 р.

O. Yu. Amelin, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor
Senior Advisor of Justice,
Honorary Employee of the Prosecutor's Office of Ukraine,
Prosecutor of the General Prosecutor's Office
13/15 Riznytska St, Kyiv, 01001, Ukraine
Professor of the Department of Law Enforcement and Anti-Corruption Activities
of the Educational and Scientific Institute of Law named after Prince Volodymyr
the Great of the Interregional Academy of Personnel Management
2 Frometivska St, Kyiv, 03039, Ukraine
e-mail: amelin.au@ukr.net
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0933-2111>

SEARCH OF A PERSON AS A WAY OF COLLECTING EVIDENCE IN THE PRE-TRIAL INVESTIGATION OF ACCEPTING AN OFFER, PROMISE OR RECEIVING OF AN ILLEGAL BENEFIT BY AN OFFICIAL

Summary

The article is devoted to the study of the legal nature, objectives, limits of conducting and procedural formalization of a search of a person in criminal proceedings on offences related to the offer, promise or receipt of an unlawful benefit by an official.

The concepts of 'search of a person', 'personal search', 'personal search of a person' are subjected to a comprehensive analysis. The author proves that the terms 'search of a person' and 'personal search' are used in similar procedural situations without differentiation, which suggests that they are synonymous and interchangeable. However, the absence of their content in the criminal procedure law in terms of the degree of intensity or scope of interference creates legal uncertainty, which may lead to ambiguous interpretation, abuse and violation of human rights. At the same time, the author substantiates the inadmissibility of using the tautological phrase 'personal search of a person', which is incorrect in terms of terminology, logic and legal language.

It is recognized that a search of a person is a component of other procedural actions: detention of a person and search of a person's home or other property. The purposes of such a search are not fully reflected in the provisions of the CPC of Ukraine, although they do not include ensuring the safety of detaining persons and other persons (including the detained person), however, law enforcement practice and the very nature of this type of search indicates the existence of this purpose.

The author emphasizes the simplification of the procedural form of searching a person under martial law, namely, the possibility not to involve witnesses, and to use available technical means of recording the search by means of continuous video recording.

The author examines the practice of the Supreme Anti-Corruption Court which reflects the practical aspect of application of criminal procedural legislation in terms of conducting a search of a person in criminal proceedings on crimes related to the offer, promise or receiving of an illegal benefit by an official (article 368 of the Criminal Code of Ukraine). The selected cases were chosen due to their significance and relevance to the topic of the research.

Keywords: search, personal search, investigator, prosecutor, investigative judge, court, dissenting opinion of a judge, ensuring safety, detention of a person, housing or other property of a person, evidence, martial law, national security, criminal offences in the field of official activity, corruption offences, investigation, illegal benefit, official, criminal proceedings, due process of law.